

КЊИЖЕВНА КРИТИКА

ДРАГОМИР ДУЈМОВ

Проф. Славица Зељковић

НАЦИОНАЛНИ ЗАНОСИ И ОТРЕЖЊЕЊА

— О роману Драгомира Дујмова „Воз савести“ —

Ценом фотографисања у атељеу пештанског фотографа Живе Радосава, отвара се роман „Воз савести“. Док он кроз објектив фотоапарата заљубљеним очима покушава да ухвати и овековечи неописиву лепоту госпођице Хорн у складу са својим животним и занатским кредом“ Украдите пролазни тренутак за вечност,“ она једва успева да сакрије унутрашњи немир и симпатије према младом и стаситом фотографу.

Читалац има утисак да је пред њим сјајан увод у љубавни роман о тешко остваривој љубави и страсти између Јеврејке и Србина у мултиконфесионалној и мултикултурној Будимпешти на почетку XX века. Међутим, затворивши корице необимног романа цепног издања, од свега 178 страна, помислимо како у њему има грађе или бар тема за три романа: о неоствареној љубави, о Србима из Мађарске у Великом рату и роман о добровољној сеоби (о повратку) у прапостојбину након три века од Велике сеобе која их је довела до Будима.

Дакле, „Воз савести“ није само роман о оптацији (осам поглавља), него и о Великом рату (шест поглавља), ове две теме скоро равноправно деле обим романа, а по значају утицаја на главног и остале јунаке, по пишевом једнаком односу према њима и посвећености, потпуно су равноправне и једнако значајне теме романа.

Након лирског увода аутор нам убрзо открива трагични историјски оквир романа, лето 1914. које доноси тектонске, политичке и историјске потресе са епицентром у Сарајеву чији се сеизмички таласи шире на све стране света и веома јаки потреси се осећају и у Будимпешти, посебно у њеној српској енклави: *Цео град је простио премо. Вести о убиству престоноследника Франца Фердинанда зайљуснула је сваки његаљ Будимпеште.*

Ускоро ће његов атеље демолirati националисти, подстакнути прљавом медијском хајком против Србије, оставивши у њему поруку „Смрт Србима.“ Жива Радосав ће кренути у Велики рат који ће донети распад Аустро-Угарског царства и створити неколико малих држава чије ће разграничавање покренути и добровољно иселјење Срба, у ком

ће Жива такође, као сањар кога не држи место, учествовати.

Свако од 14 поглавља почиње опширним епиграфима који нас уводе у садржај поглавља извлачећи из њега најважније акценте чиме подстичу пажњу читаоца уводећи га у радњу на најбољи начин. Епиграфи су тако пажљиво писани да се могу готово самостално читати као лирско скраћено издање романа, као наслови и поднаслови у новинама.

Једна од структурних карактеристика и занимљивости романа су честе екскурзије од његовог главног тока. У њима писац износи приче, анегдоте, чак и вицеве појединих јунака. Најупечатљивији од приповедача ових одступања је учитељ Вукадиновић, нека врста Живиног ментора и његове савести. Чини нам се да нека од ових меандрирања главног тока романа у споредне рукавце приповедања нису увек оправдани, да нису у функцији главног тока романа, него да им је сврха да читаоца одморе од његовог убрзаног ритма и темпа и да неке ист-

Драгомир Дујмов

Воз савести

торијске личности и догађаје отму од заборава којим их је прекрила прашина историјских архива.

Време романа почиње у лето, пред Видовдан 2014, а екскурзијама нас писац враћа у средину и крај XIX века, а завршава се априла 1926. Живиним одласком у Америку.

Радња романа се дешава у занимљивом и веома широком географском простору. У Мађарској је то Будимпешта, Батања и друга српска места, затим у Војводини, Футог, Нови Сад и места у која ће се населити Батањци, Београд и Ниш у Србији, све до Велеса и Штипа у Македонији, а наговештена је и географија Северне Америке у коју Жива одлази разочаран у резултате оптације. Вероватно простор неког новог романа Драгомира Дујмова.

Срби из Мађарске у Великом рату

Атентат у Сарајеву, на Видовдан 2014, млади Срби у Пешти доживљавају као јуначки чин, еуфорично га славе потајно се надајући ослобођењу српских земаља од Аустроугарске царевине и њиховом уједињењу. Након успеха у балканским ратовима и ослобађања своје земље од Турске и Бугара, Србија је у њиховим очима постала света земља. „Мислили су да је Србија само

земља райника и светица који су овековечени на фрескама цркава.“ Они зрелији и мудрији, атентат виде као још једну историјску несрећу која ће донети милионе жртава. Учитељ Вукадиновић ће рећи: *„Тешко нојама њод лудом љавом“* и тиме дати о томе јасан, непоречив суд. Други, Стева В. Поповић, управник Текелијанума ће младим Србима у Пешти саветовати да се склоне из престонице.

Као острашћени проучаваца историје Срба у Мађарској, Драгомир Дујмов веома ефектно и функционално уграђује у ткиво романа трагичну смрт српског патријарха Лукијана Богдановића која се догодила годину дана пре атентата. Ову епизоду Живи прича његов пријатељ, новинар истраживач Ранко Кашанин, један од српских младих интелектуалаца.

Она има вишеструку улогу у роману. Веома сугестивно говори о општем несигурном положају Срба у Царевини, о њиховој јединој извесности сигурног нестајања као што је нестао патријарх: *„Као бело њерце у ноћној олуји.“* Даље, она говори о трагичним политичким поделама код Срба у Војводини. Смрт патријарха је само једна од илустрација стања у Царевини која почива на слепој диктатури и наговештава метеж Великог рата у Европи. Иза ње, претпоставља приповедача романа, стоје аустроугарске тајне службе.